

Türkiye'de Öğretmen Yetiştiren Okul ve Kuruluşlarda "Meslek Dersleri" ve Bunların Öğretim Yöntemlerinin Tarihsel Gelişimi -II-

Cavit **BİNBAŞIOĞLU**

Gazi. Eğt. Fak. Eğit. Bil. Böl.
Emekli Öğret. Görevlisi

1 950'li Yılları:

Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünde okuduğumuz yıllardaki (1953-1955) öğretmenlerin okuttuğu dersler ve bu derslerde uyguladıkları yöntemler, bu okulun ve özellikle Pedagoji bölümünün kurulduğu 1929 yılına kadar uzatılabilir. Çünkü, bu kuruluşta görev alan Dr. Halil Fikret Kanad ve onun öğrenci ve arkadaşları, 1957 yılına kadar bu görevlerini devam ettirmişlerdir. Bu bakımdan, aşağıda belirtilecek öğretim yöntemlerinin tarihinin 1930'lu yıllara kadar uzandığı kabul edilebilir:

Pedagoji: Daha önceleri, "Talim ve Terbiye", "Terbiye İlmî", yahut sadece "Terbiye" adıyla okutulmuş olan bu dersin okuduğumuz zamandaki adı resmen "Eğitim Psikolojisi" idi. Dersin öğretmeni Dr. Halil Fikret Kanad idi. Fakat, dersin öğretmeni, eski bir alışkanlıkla, yine "Pedagoji" okuturdu.

(Eğitim Psikolojisinin "Öğrenme Psikolojisi" bölümü, okul müdürü Vedide Baha Pars tarafından kendi okuttuğu "Teftiş Tekniği" dersi ile ilgili bir ödev verilerek telâfi edilmiştir.)

Dr. Halil Fikret Kanad'ın okuttuğu ders kitabı, kendisinin yazmış olduğu iki ciltlik "Pedagoji" kitabı idi. Bu kitabın birinci cildini ders yılının ilk sömestrinde, ikinci cildini de ikinci sömestrinde okuturdu. Derslerinde eski pedagoji ile yeni pedagoji arasındaki farkı sık sık tekrar ederdi. Yeni pedagojinin bir "deneysel pedagoji" olduğunu,

eski pedagojinin ise, bir "normatif pedagoji" (kurallara dayalı pedagoji) olduğunu söylerdi. Bunun için, kendi kitabının tam adı da "Deneysel Pedagoji" idi. Bununla, deney ve araştırmalardan yararlanarak bu kitabı yazdığını söylerdi. Derslerinde "anlatma" yöntemi egemendi. Arada sırada, öğrencilere soru sorar, konunun iyice anlaşılmasına olup olmadığını kontrol ederdi. Sınav sorularını, "kompozisyon" şeklinde sorardı. 1950'li yıllarda öğretmen yetiştiren okullarda okutulan "Pedagoji" dersi yerine, "Eğitim Psikolojisi" dersi konunca, buna tepki gösterdi. Eğitim Psikolojisinin "Pedagoji" yerine geçemeyeceğini, bunun, pedagojinin ayrı bir bilim dalı olduğunu söylerdi. Savaşımını, 1953'te toplanan 5. Milli Eğitim Şûrasında ve meslekî dergilerde devam ettirdi. Hatta, 1954 yılında, Pedagoji adlı kitabına bir forma kadar (12 sayfa) bir ek yaparak, pedagojinin ne olduğunu yeniden açıklamaya çalıştı. Onun bu isteği, 1968 yılında 1512 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Eğitim Bölümü Programı'nda ve daha sonraları da öğretmen okulları programında "Eğitime Giriş" dersinin yer almasıyla gerçekleşti. Bundan sonra, öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlarda hem "Eğitime Giriş", hem de "Eğitim Psikolojisi" dersi, iki ayrı meslek dersi olarak yerini aldı.

Pedagoji Tarihi: Pedagoji bölümünde, bu dersin öğretmeni Dr. Halil Fikret Kanad idi. Derste kendi eseri olan iki ciltlik "Pedagoji Tarihi"

turdu. İkinci yılın ilk sömestrinde başlangıçtan 19. yüzyılın sonuna kadar gelip geçmiş eğitimcileri ve bunların fikirlerini; ikinci sömestrinde de 20. yüzyıl eğitimcilerini okuturdu. Bu derste, konuları, genellikle, öğrencilere hazırlar ve sınıfa sunmasını sağlardı. Ders kitabı dışına çıkarak, konusunu, başka kaynaklarla da tamamlayan öğrencileri takdir ederdi. Yalnız, eğitimcilerden H. Pestalozzi'nin öğretimini kendisi yapardı. Bunu, kimseye vermezdi. O, Pestalozzi'yi anlatmaktan büyük bir zevk duyardı. Onu, eğitimcilerin en büyüğü olarak görürdü. Sınıfta sorumlu öğrencinin anlatmasından sonra, bir tartışma açar; en sonunda, kendisi konuyu kısaca derler, toparlar ve öğrencinin başarısını değerlendirici nitelikte birkaç söz söylerdi.

Özel Öğretim Yöntemleri ve Uygulama: Pedagoji bölümünde bu dersin öğretmeni A. Fuat Baymur idi. O, 1932 yılında emekli olduğu 1964 yılına kadar -yurt dışında bulunduğu 2-3 yıl hariç- hep bu dersi okutmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği ile İlköğretim Genel Müdürü olarak bulunduğu zamanlarda bile, bu dersleri bırakmamış- haftada yarım gün de olsa- okulda bir ders okutmuştur. Pedagoji bölümünde okuttuğu özel öğretim yöntemleri ile ilgili dersler şunlardı: İlk Okuma ve Yazma, Okuma, İmlâ, Dil Bilgisi, Yazı, Hayat Bilgisi, Matematik, Resim-İş dersleri öğretim yöntemleri. Müzik ve Beden Eğitimi derslerinin öğretim yöntemlerini başkaları okuturdu.

A. Fuat Baymur, derslerine çok hazırlıklı gelirdi. Ders plânı vardı. Plânları, kitaplarına dayanmakla birlikte, ders esnasında bunun dışına çıktığı olurdu. Kitabı olmayan dersler için notlar hazırlar, bunları teksir ettirir, öğrencilere dağıtırdı. Derslerini kısa ve özlü olarak anlatır, arada sırada sorular sorar, önemli kısımların öğrenilmiş olup olmadığını kontrol ederdi.

Derslerinde, o dersin öğretimiyle ilgili kitapları sınıfa getirir, bunları öğrencilere gösterir ve ayrıntılı olarak tanıtmak üzere, öğrenci ve öğrenci gruplarına ödevler verir. Her kitap tanıtımının sonunda, o kitabın, o alana neler getirdiğini belirtirdi. Böylece, alanı ile ilgili eserlerin birer değerlendirilmesini yapardı. Konuya belli bir katkısı olmayan eserler üzerinde hiç durmazdı. Ayrıca, özel öğretim yöntemleriyle ilgili olarak dergilerde çıkmış; fakat, kitap haline gelmemiş yazıları da tanıtır; sınıfta okutur, bunlarla ilgili değerlendirmesini de yapardı. Hatta, bunların çok değerli olanlarını teksir ettirir, her öğrencinin bunlardan birini dosyasına koymasını sağlardı. Çok eski yıllarda bir dergide yayımlanmış olan ve İhsan Sungu tarafından Türkçeye çevrilmiş bulunan "Okumanın Mânası" başlıklı yazı bunlardandır. Derste kullandığı plânı ve yararlandığı eserleri, tennefüse çıkarken masasında bırakır; tennefüs sırasında bunları öğrencilerin incelemesine fırsat sağlar; bu suretle öğrencilerine örneklik yapardı.

A. Fuat Baymur, dersleriyle ilgili olarak, Almanca ve Fransızca kaynaklardan bulduğu alfabe kitabı ve diğer kitap örneklerini sınıfa getirir, bunları öğrencilerin tanımlarına imkân sağlardı. Öğretim uygulamalarını Ankara'nın çeşitli ilkokullarında yapardı. Öğrenciler, uygulama ilkokullarında her dersle ilgili olarak gözlem ve uygulama yapardı. Anafartalar Caddesindeki Atatürk İlkokulu ile Necati bey Caddesindeki Sarar İlkokulu, en çok uygulama yaptığı okullardı. Bu okullarda çalışan Advıye Kayral (Öktem), onun rehberliği altında, cümle yöntemiyle başarılı ilkokuma ve yazma öğretimi çalışmalarında bulunmuş ve sonra, bu çalışmalarını yayımlamıştı. Fuat Baymur, ders uygulamalarından sonra, öğrencileri bir dershanede toplar, o gün gözlenen ya da uygulanan dersler hakkında bir değerlendirme yapardı. Bu toplantıda yapılan çalışmalar, önce öğrenciler

uygulanan dersler hakkında bir değerlendirme yapardı. Bu toplantıda yapılan çalışmalar, önce öğrenciler tarafından eleştirilir ve en sonra da kendi değerlendirmesini yapardı. Bu tür bir öğretimde, öğrenciler de bütün benlikleriyle, derse katılmış oluyorlardı. Ayrıca, hem Pedagoji bölümünün, hem de diğer bölümlerin öğrencileri, yurt içinde, özellikle öğretmen okullarına, her yıl geziler düzenleyerek, oralarda ders uygulamaları yapıyorlardı. Bu, genellikle, bir etkinliği, bir yeni eğitim hareketini çevreye taşıma niteliğinde olurdu.

Genel Öğretim Bilgisi: Bu dersin öğretmeni H. Hüsnü Cırtılı ile H. Ahmet Aytuna idi. Hüsnü Cırtılı, dersini kendi eseri olan "Genel Öğretim Metodu Çalışma Kılavuzu" adlı kitaptaki esaslara göre okuturdu. Ders konularıyla ilgili olarak, grup çalışmalarına önem verirdi. Hazırlanan grup raporları üzerinde tartışırıldı. Bu tartışmalar, bir "problem çözme" davranışı içinde yapılırdı. Tartışmaların sonunda, bazen, kesin bir sonuca varılmadığı olurdu. O, bunun böyle olmasının daha iyi olduğunu söylerdi. Bu yolla, demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasına daha çok önem verdiğini öğrencilere ima ederdi.

Hasip Ahmet Aytuna, derslerini daha çok kendisi anlatırdı. Dersin sonunda kısa bir tartışma yaptırırdı. Ezber bilgiye hiç önem vermezdi. Öğretimde, yaratıcılığa önem vermek gerektiği üzerinde sık sık dururdu. Bunun için, sınavların bile "yaratıcı bir nitelik" taşıması gerektiğine inanırdı. Bu amaçla olacak ki, bir sömestir sonunda öğrencilere şöyle bir ödev verdi ve bunu sömestir kanaat notu olarak kullandı: "Bu dersten bugüne kadar öğrendiğimiz bilgilerin ışığı altında, bir arkadaşınıza, bir mektup yazın. "Burada bir yaratıcılık, bir sentez söz konusu idi.

Bunlardan bazıları, Pedagojik Yardımlaşma Derneği'nin çıkardığı "Yeni

Okul" adlı dergisinde yayımlanmıştır.

DeneySEL Psikolojisi: Gazi Eğitim Enstitüsünde bu dersin öğretmeni Dr. Ziya Dalat idi. 1933 üniversite reformundan sonra Almanya'dan gelen uzmanlar arasından Gazi Eğitim Enstitüsüne atanan Brunswick'e önce çevirmenlik yaptı. (Brunswick zamanında okulda bir psikoloji laboratuvarı kurulmuştu. Psikoloji ile ilgili bir kısım araçlar o zaman Almanya'dan getirilmişti.) Bu araç ve gereçler, sonradan gereği gibi kullanılamamıştır. Öğretmen, derslerinde, bu araçları zaman zaman (duyumların öğretilmesinde) kullanmışsa da, bunlarla belirli (ürün ortaya koyacak nitelikte) bir çalışma yapılmamıştır. Öğretmenin, ilk zamanlarda hazırladığı bir not hiç değiştirilmeden, yıllarca kullanılmıştır. Diğer bölümlerin "Çocuk ve Genç Ruh" adlı bir kitabı ile "Ne İçin Sınıf Ve İkmal Kalıyorlar", "Sınıfta Kalanlar Uğrunda" ve "Öğrenci Dertleri" adlı araştırmaları yayımlanmıştır.

1961 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde görevli olan öğretmenlerin eserlerinin bibliyografik bir listesi, o yıl çıkan "Gazi Eğitim Enstitüsü" adlı araştırma ve inceleme bülteninde yayımlanmıştır. (Sayı: 1, Sayfa: 173-208)

Gazi Eğitim Enstitüsü, zaman, zaman, meslek dergileri çıkarmıştır. Bunlar, Hız, Yeni Okul, Eğitim Psikolojisi, Pedagoji, Eğitim Dünyası, Gazi Eğitim Enstitüsü Bülteni adlarını taşıyordu. Bunlardan, "Hız" adını taşıyan, okulun açıldığı ilk yıllarda çıkmış. O sırada müdür muavini olan rahmetli Vildan Aşır Savaşır'dan öğrenmiştim. Örneğini göremedim.

Eğitim Sosyolojisi: 1950'ye kadar öğretmen okullarında uzun süre okunan "Sosyoloji" dersi, bundan sonra "Eğitim Sosyolojisi" adını aldı. Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümündeki "Sosyoloji" dersi de aynı adı aldı. 1953 yılında bu dersi, aynı zamanda Talim ve Terbiye

Kurulu üyesi de bulunan Nusret Köymen okuttu. Kendisinin "Eğitim Sosyolojisi" adında bir kitabı vardı. Bu kitap, o tarihte öğretmen okulları için de ders kitabı olarak kabul edilmişti. Derste, bu kitabı okuttu. Derslerinde -kitabında da açıkladığı- "toplu başarıma" adı verilen bir yöntem uyguluyordu. Bu, bir tür "tartışma ve problem çözme yöntemi" idi. Konu ile ilgili olarak, sınıfta herkes, kendi yaşantılarını görüşlerini ortaya atar. Bunlar tartışılır. Sonuçlardan sentez yoluyla, yeni sonuçlar çıkarılırdı. Monografik incelemelere yer ve önem verirdi. Öğrencilere, kitabının son kısmında yer alan monografik incelemeye benzer incelemeler yaptırırdı. Öğretmen okullarında bu dersi okutan öğretmenler de aynı yöntemi uygulamaya çalışırlardı. 2 aylık staj döneminde öğrencilere birer köy incelemesi yaptırırlardı.

Dr. Halil Fikret Kanad, "Eğitim Sosyolojisi" dersinin önemini ve değerini takdir etmekle birlikte, böyle bir programa uygun bir dersi kabul etmiyor, onu eleştiriyordu. Sonradan, kendisi de (1958 yılında) "Terbiye Sosyolojisi" adlı bir kitap çıkardı.

Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi: Bu dersin 1950'li yıllardaki öğretmeni Feriha Baymur idi. Derslerinde, kendisinin Ch. Bühler'den çevirdiği "Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi" adlı kitabı esas alarak öğretim yapardı. Kendisinin de ayrıca, aynı adda basılmış notları vardı. Konularla ilgili olarak yapılmış araştırmalara önem verirdi. O sırada, basılmış bulunan (1950) "Ankara'da İlkokul Çocuklarının Beden Gelişimi Üzerine Bir İnceleme" adlı incelememi bildiği için bu incelemeyi sınıfta bana anlattırdı. Aynı şeyi, Özel Eğitim bölümünde de yaptım. O zaman o bundan çok memnun olmuştu.

Kusurlu ve Sakat Çocukların Eğitimi ve Ruh Sağlığı: İki yıl süreyle haftada 2 saat okutulan bu dersin öğretmeni Mithat Enç idi. 1941'deki

"Arızalı Çocuk-ların Terbiyesi ve Psikolojisi" dersi, 1950'lerde bu adı almıştı. Dersin birinci kısmı not halinde idi. İkinci kısmının ayrı kitabı vardı. Derslerde bunlar izlenirdi. Zaten, o zamanlar, bu konuda fazla kaynak yoktu.

Vak'a İncelemesi: 1950'li yılların başında pedagoji bölümüne yeni konan bir derstir. Öğretmeni yine bu bölüm mezunlarından H. Şükrü Selçikoğlu idi. Öğrencilerin çok ilgisini çekiyordu. "Problem çocukların" incelenmesini ve eğitimini içeren bu derste öğretmen, bol örnek verirdi. Kendisi, okul dışında bir psikiyatri uzmanı ile birlikte çalışıyordu. Bu dersin teksir halinde notları vardı. 1960'lı yıllarda İstanbul Eğitim Enstitüsü'ne nakletti ve bir süre sonra bir trafik kazasında öldü.

Rehberlik: Bu sırada Pedagoji bölümüne giren yeni derslerden biri de "Rehberlik"tir. Öğretmeni Hasan Tan idi. Amerika'da master öğrenimi yaparak yurda dönmüş ve Gazi Eğitim Enstitüsü'ne asistan olarak atanmıştı. Dersin asıl öğretmeni de Amerikalı bir uzmandı. Bu sırada okul içinde bir "Rehberlik Bürosu" da vardı. Bu büroda, "Nevrotik Araz Testi" ve "Gazi-Beier" adlı iki test geliştirildi. Buradaki "Beier" adı, Amerikalı uzmanın adıdır. Bu büroda, öğretmen Mithat Enç, Hasan Tan, Feriha Baymur, Remzi Öncül ve H. Şükrü Selçikoğlu görev almışlardı. Nevrotik Araz testi, okulun bütün öğrencilerine uygulanmıştı. Bazı öğrencilerin rehberlik bürosuna gittiği oluyordu.

Halk Eğitimi: Bu da, bu sırada, bölüme yeni giren derslerdendi. Öğretmeni Turhan Oğuzkan idi. O da Amerika'da master öğrenimi yaptıktan sonra yurda dönmüş ve Gazi Eğitim Enstitüsü'ne asistan olarak atanmıştı. Derslerini notlarından veriyordu. Sonra, bu notlarından bir kısmı "Türkiye Cumhuriyetinde Halk Eğitimi" adıyla yayımlanmıştır. Hasan Tan ve Turhan Oğuzkan, daha sonra üniversitelere geçerek mesleğimize değerli eserler ka-

zandırmışlardır.

Yetişkinler Psikolojisi: Yukarda "Pedagoji" dersinde açıkladığımız üzere, bu ders, 1950'li yıllarda "Pedagoji" dersi yerine okutulmuştur. İlk Eğitim Psikolojisi kitabı, 1949'da İstanbul Eğitim Enstitüsü öğretmeni Ömer Hilmi Mart tarafından yazılmış ve basılmıştır. Bunu, 1955'te Vedide Baha Pars ve arkadaşlarının yazdığı ve bakanlıkça bastırılan "Eğitim Psikolojisi" izlemiştir. Daha önceleri "Psikoloji: Eğitim Bakımından" gibi kitaplar yazılmışsa da bunlar, öğretmen okullarının programlarına uygun değildi. Daha sonra, yerli ve çeviri birçok kitap yayımlandı.

Millî Eğitim Örgütü ve Tarihi: Bu ders, Pedagoji bölümünün açıldığı zamandan beri okutulmuştur. 1950'li yıllarının başlarında dersin öğretmeni Nevzat Ayasbeyoğlu idi. Kendisi, deneyimli bir eğitimcimizdi. Derslerinde kendi yazdığı 745 sayfalık "Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi: Kuruluş ve Tarihçe" adlı kitabını okutmuştur. 1953-1954 ders yılı sonunda emekli olmuştur. Emekliye ayrılışı dolayısıyla okulda yapılan törende "Âhlâk" konusu üzerinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmaya başlarken, "Mesleğe sınavla girdim, şimdi sınavla ayrılıyorum" demiştir. Fuat Gündüzalp de onun biyografisini ve eğitime katkısını anlatmıştır. Onun bu konuşması, o sırada çıkan İlk Öğretim dergisinde yayımlanmıştır. Derslerinde "anlatma" yöntemini kullanıyordu. 1925'te basılan "Dört ile Yedi Yaş Arasındaki Çocuğun Ruhîyatı" adlı bir çeviri kitabı da vardır.

Felsefe: Dersin öğretmeni Nevzat Ayasbeyoğlu idi. Teksir edilmiş notları vardı. Takrir şeklinde ders yapardı. Okulun daha önceki mezunlarına "Teftiş Tekniği" dersini de okutmuş. Asıl alanı felsefe idi. Kullandığı sözcükleri dikkatle seçerdi.

Bu yıllarda "Eğitim Psikolojisi" dersinin "Pedagoji" dersi yerine, öğretmen

okulları programına konması, Dr. Halil Fikret Kanad'ın tepkisine yol açmıştı. Kanad, bu vesile ile yazısında "İlmen mes'ul" sözünü kullanmıştı. O, bu sözle, Talim ve Terbiye Kurulu'nu suçluyordu. Nevzat Ayasbeyoğlu, içeriğine değil de; sözün kullanımına tepki gösterdi. Bu tepkisini, "Yeni Okul" dergisinde çıkan "İlmen Mes'ul?" başlıklı bir yazıda açıkladı. (Yeni Okul, Sayı: 33, s. 15-18. Mart, 1954) Dr. Halil Fikret Kanad da, aynı derginin 34. sayısında verdiği cevapta: Nevzat Ayasbeyoğlu'nun yazısının bir 'tahlil şaheseri' olduğunu belirttikten sonra, "Hatamı anladım, anladığım için de bundan sonra yazılarımda kelimeleri daha dikkatli kullanacağım." demek suretiyle, yeni bir ders vermiştir.

Eğitim Felsefesi: Bu ders de, 1950'li yılların başında Pedagoji bölümüne yeni konmuş derslerdendir. Öğretmeni H. Hüsnü Ciritli idi. Derslerinde idealizm, naturalizm ve realizm felsefelerini ve bunların eğitime nasıl yansydıklarını kendi üslubu çerçevesinde anlatırdı. Bunun bir özeti, "Terbiye ve Öğretimde Metot" adlı kitabının ilk bölümlerinde vardır.

Ölçme ve Değerlendirme: Bu ders de öğretmen yetiştiren okul ve kuruluşlara 1950'li yılların başlarında girmiştir. Eskiden "Genel Öğretim Bilgisi" içinde yer alıyordu. Okullara test ile öğrenci alımı da bu yıllarda başladı. 1953 yılında Eğitim Enstitülerine alınan öğrenciler, önce bir giriş testinden geçirildiler ve sonra, mülakat yoluyla, seçim yapıldı. 1955 yılında yayımlanan "Eğitim Psikolojisi" adlı kitabın son bölümü H. Hüsnü Ciritli tarafından yazılmıştır. Kitabında izlediği öğretim yönetimini bize de uygulamıştır. Buna göre, önce, ölçme, değerlendirme ve test tekniği ile ilgili temel bilgileri verdikten sonra, bize, ilkokulun bir sınıfı ile ilgili olarak bir test bataryası hazırlatmıştır. Bunlar sınıfta eleştirilerek, en uygun yazılma şekline

çeşitli sınıfların birbirleriyle karşılaş-
tırmaları yapılmıştır. Bu sırada, mer-
kezî ölçüler, dağılım ölçüleri, bizzat ya-
parak ve yaşayarak öğretmiştir. En

sonra da bunlar, grafikler haline dönü-
türülmüş ve bağlulaşma (korelasyon)
katsayıları bulunmuştur.

Devam Edecek